

FOKUS

SPRÅKLYDSANGER MED OPPGAVER

FOKUS B BOKSTAVLØSE LYDER

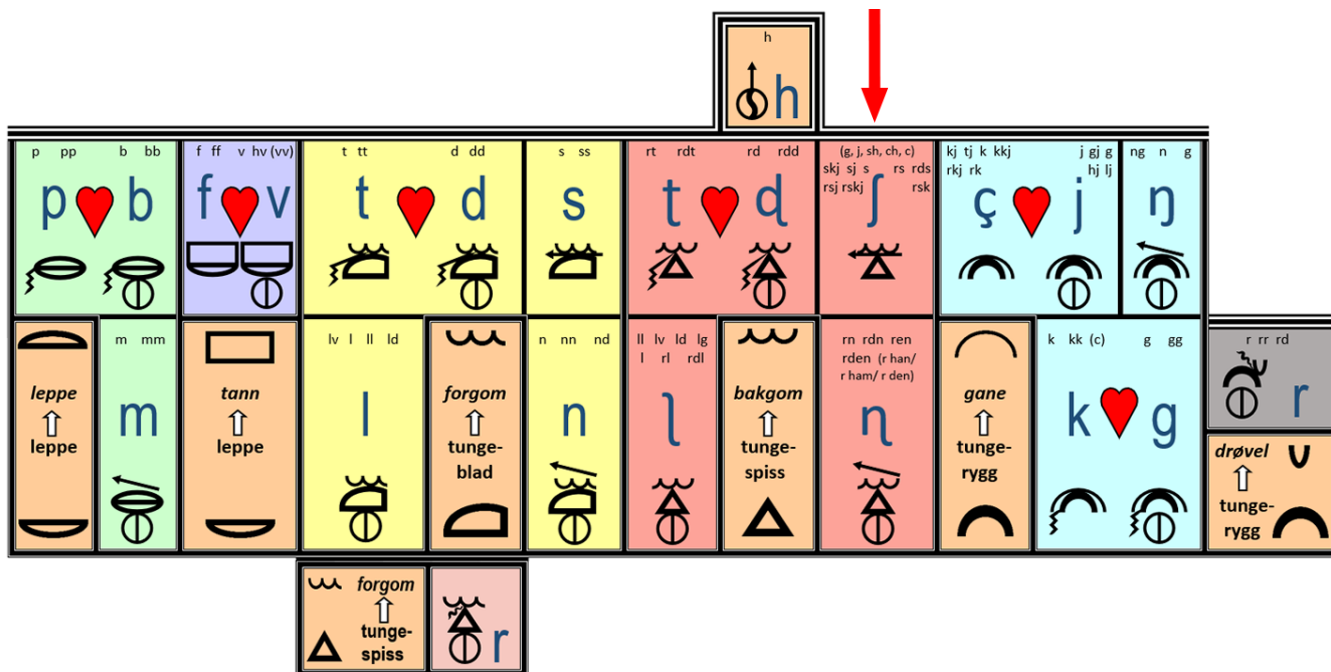
LESEKURS B LØKKESKRIFT

∫ med SK

S-J-lyder med SK

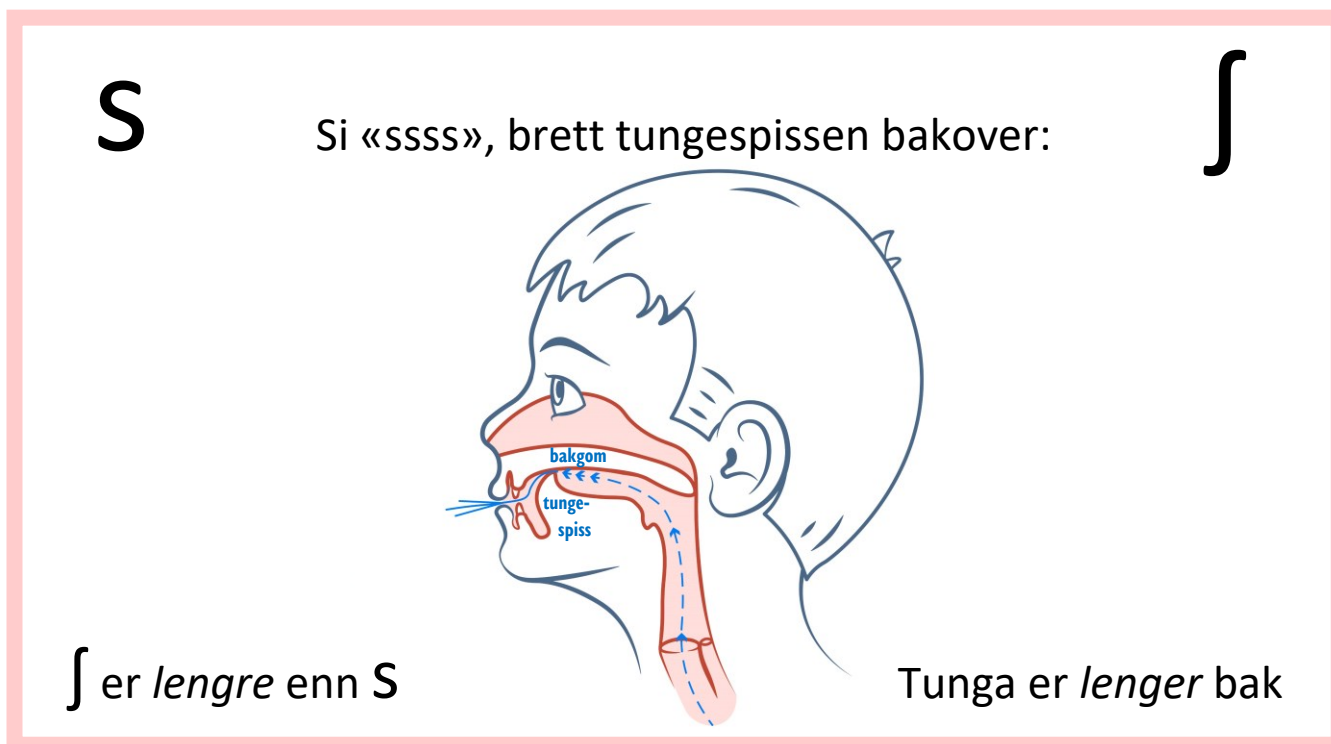
Toril Karstad

Gammelrosa leilighet: Bakgomlyder, ƒ med SK

ƒ-lyden hører til tungespiss–bakgom-leiligheten. Vi bretter sidene på tungespissen opp mot bakre del av gommen. ƒ skrives imidlertid på svært mange måter. Elever med østnorske, trønderske eller nordnorske dialekter har allerede blitt kjent med ƒ-lyden fordi RS uttales ƒ i disse dialektene. Men ingen ord starter med RS. ƒ-lyden fins også i andre dialekter, med symboler som skj, sj, sk, ev. med en stum r foran, eller andre måter som stammer fra fremmede språk.

Symbolene med liten skrift i ƒ-leiligheten viser ulike skrivemåter for ƒ-lyden. Noen dialekter har ikke /f/. Isteden sier man /s/ + /j/. Da blir både SKJ, SJ og SK foran i/y/ei/(ø) symboler for s-j-kombinasjonen. Denne uttalemåten er i tilbakegang.

Forsidebildet er tegnet av Melissa Adéle Popkema.

Fokus er delvis utviklet ved hjelp av Extra-midler. Digitalisering av Fokus talesymbolfont og bilder av artikulasjon er lagd for TKKL av Øyvind Martinsen med midler fra stiftelsen Dam.

Fokus digital læringsressurs (fokus.no) har flere hefter og digitale oppgaver.

Fokus – språkljdsanger med oppgaver © Toril Karstad Kreativ Læring

f eller s-j med SK

f/s-j med sk-vers: Sang nr. 50

Tekst: Toril Karstad, mel.: trad. vokal: Sandra Karine Iversen, 6. kl., sørlandsinnspilling:
Elisabeth Hognestad, komp og opptak: Øyvind Åge Berg, illustrasjon: Lydia Madeleine Popkema 9. kl.

Hei, skipper, se skiltet her!
Kan du skimte skiva i skyggen der?
Vann skyller mot skifer, ja,
skipbrudd kan bli din skyld da!
Skift retning fort!
Få skikk på skipet! Skyndg deg bort!
La skøyta skyte fart, så er detg gjort!
Skipper, har du skylapp nå?
Du skeier ut! Detg skingrer så!
Nei, denne skitne skyssen kan jeg miste skinka på!

Talesymbol:

Lufta strever Bakgom

Tungespiss

Oppgave 1: Hør på opptaket, og prøv å lære sangen.

Oppgave 2: Se på språklydhuset og finn f. Si f og kjenn etter uttalen. Forklar for noen hvordan du lager lyden med sk taleorganene.

Oppgave 3: Sett ring rundt alle sk i sangen, og si f.

Oppgave 4: Les hele verset.

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 5: Finn lyden /s-/ skrevet med symbolet sk foran i/y/ei.

Si lyden mens du tegner ring rundt symbolet (bokstavgruppa).
Tell opp til slutt hvis du har lyst.

dskiuvmngskytupaipxskiliæågmskeivdejæskipgaumskyg
skøypaskøypaiæågvdejskeihskipgngskeipaipkøejæjfvski
pgauåskøyeifnædauøyskiupaipkøågmeivdskeiæskypgki
udskøyråmngskyupaiplskibystpaiæskøymeskivdejhskykp
gaudgyskyløtmngskyupaipdejæjfvhskeigaugråkvyeifæda
uskøyngskyupaipbrystpaiæågmeivdevhskipgaskøytyailnt
gskiulpaiskytpaiæågmeivskeijæjfhskøygtyskeiråsøyskeul
mngskyupaipleiøubystpaiskiågnjeivjæjfskypgaudskeiskein

Jeg fant _____ stykker.

Oppgave 6a: Skriv f/s-j-ord som starter med s symbolet sk.

skip

skilt

skifte

skikk

skipper

skipbrudd

Oppgave 6b: Skriv f/s-j-ord som starter med s symbolet sk.

skyld

skygge

skulle

skynde

skylder

skytte

Strek under stum bokstav = minus lyd

Oppgave 6c: Skriv f/s-j-ord som starter med symbolet sk.

ski

skitt

skitten

skinke

skikkelig

skilpadde

Oppgave 6d: Skriv f/s-j-ord med symbolet sk.

skyve

skyss

beskytte

skeiv

skeie ut

skøyte

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 7a: Skriv sj- ord f/s-j-ord som starter med sk, i løkkeskrift.

skip

skilt

skifte

skikk

skipper

skipbrudd

Oppgave 7b: Skriv sj- ord f/s-j-ord som starter med sk, i løkkeskrift.

sky

skygge

skulle

skynde

skyld

skytte

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 7c: Skriv sj- ord f/s-j-ord som starter med sk, i løkkeskrift.

ski

skift

skitten

skinke

skikkelig

skilpadde

Oppgave 7d: Skriv sj- ord f/s-j-ord med sk, i løkkeskrift.

skyve

skyss

beskytte

skeiv

skeie ut

skøyte

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Oppgave 8: Del opp i stavelser og tell språklyder i f/s-j med sk-vers.

a) Sett prikk under alle vokaler og strek under diftongene.

Hver prikk eller strek markerer en stavelse.

b) Tegn stavelersbuer under hvert ord.

c) Skriv antall språklyder, rett over hvert ord. Eksempler: Ordet skipper har 7 bokstaver, men bare 5 språklyder, for s+k er én lyd, og p+p er dobbel konsonant med bare én lyd. Ordet hei har 3 bokstaver, men bare 2 språklyder, for ei er én lyd.

NB: Antall språklyder i ordene varierer med dialekt. Hvis du er vestlending eller sørlending, sier du antagelig r-en i ord med rt. Hvis du er sørlending, sier du kanskje s+j for sk. Da blir dette to lyder. Sjekk hvor mange lyder du selv sier, og noter tallet over ordet. Stryk over femtallene i skipper og skiltet og skriv ditt eget antall over.

² Hei, ⁵ skipper, ² se ⁵ skiltet ³ her!

Kan du skimte skiva i

skyggen der? Vann skyller

mot skifer, ja, skipbrudd kan

bli din skyld da! Skift retning

fort! Få skikk på skipet!

Skynd deg bort! La skøyta

skyte fart, så er det gjort!

Skipper, har du skylapp nå?

Du skeier ut! Det skingrer så!

Nei, denne skitne skyssen

kan jeg miste skinka på!

Til pedagogen: Vi deler ikke stavelser opp etter vanlige delingsregler, men sørger for at bokstaver som representerer én språklyd, havner i samme gruppe. Siden lærer vi elevene vanlige delingsregler ved bindestrek.

Oppgave 9a: Les ord med lang vokal/diftong, og legg bokstavkort.

1	2	3	4
ski skyte skive skip skiferpeis	skyve sky skyer skyet skylapper	skeiv skeive skei skeie ut skeivhet	skøyte skøyta skøyte skøytebane fiskeskøyte
	 <p>Skylapper hindrer hesten i å se til sida og distraheres</p>		

Oppgave 9b: Les ord med sk og kort vokal, og legg bokstavkort.

1	2	3	4
skitt skinn skikk skifte skill skygge skipper skinnene	skikkelig skille skyss skilt skylle skinne skitten skinnegang	beskytte skildre skitne til skilsmisse skimte skingre beskyttelse skisser	en skytter skikkelse skyldner skilpadde skipbrudd skynde seg solskinn skytsengel
			

Oppgave 10: Fullfør fortellingen.

Ta en titt på bildet på side 3. Les innledningen på historien, og fullfør fortellingen. Velg ut minst fire ord fra oppgave 9 og 10, og flett dem inn i historien. Lag overskrift.

Lille Jørn er ute og leter etter markjordbær. Sola skinner fra skyfri himmel. Jørn rusler bortover gårdsveien, åpner grinden og krysser skinnegangen. Akkurat ideet han skal til å lukke grinden på den andre siden av togsquinnene, oppdager han masse markjordbær som skinner imot ham fra grøfta langs skinnegangen. «Oi!» roper den lille skikkelsen begeistret. Han skynder seg bortover skinnegangen til jordbærstedet.

Skylapper: Amélie Tsaag Valren CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=61282251>. Beskåret, lysnet. Kirke: Sarang, Wikimedia, public. Skinnegang: Carol M. Highsmith, Rawpixel.com. Skisser: Paul Gauguin, Rawpixel.com. Skytsengel: Mikhela Maizel Greiner, 8.kf.

Oppgave 11: Klipp ut en setning, del opp i ord og pusle. Klipp i bokstaver og pusle sammen. Skriv teksten på konvolutt, og putt brikkene i konvolutten.

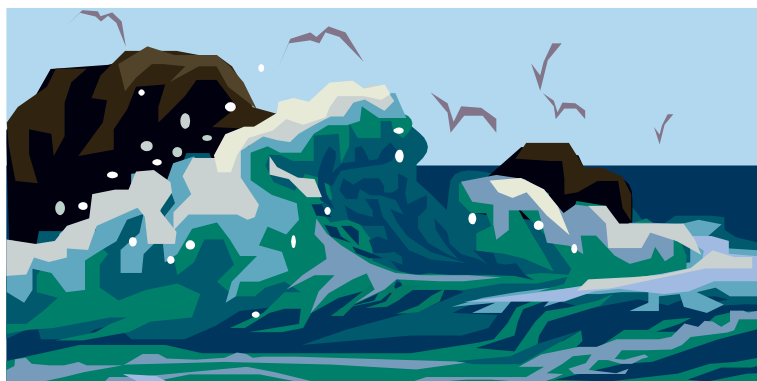
Hei, skipper,
se skiltet her!

Kan du
skimte skiva

i skyggen der?

Vann skyller mot

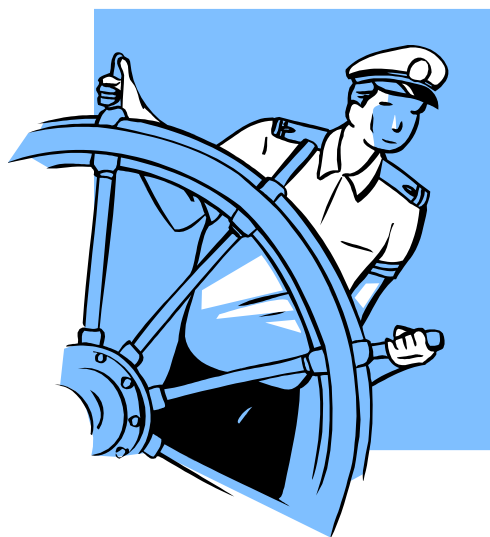
skifer,
ja,

**skipbrudd kan bli
din skyld da!**

Skift retning fort!

**Få skikk
på skipet!**

Skynd deg bort!

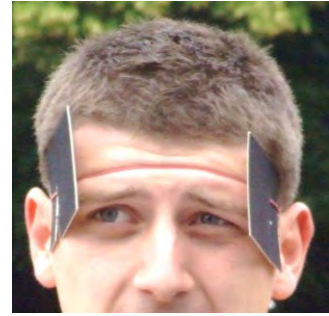
**La skøyta
skyte fart,**

så er det gjort!

Skipper, har du

skylapp nå?

Du skeier ut!

Det skingrer så!

Nei, denne skitne

skyssen kan jeg

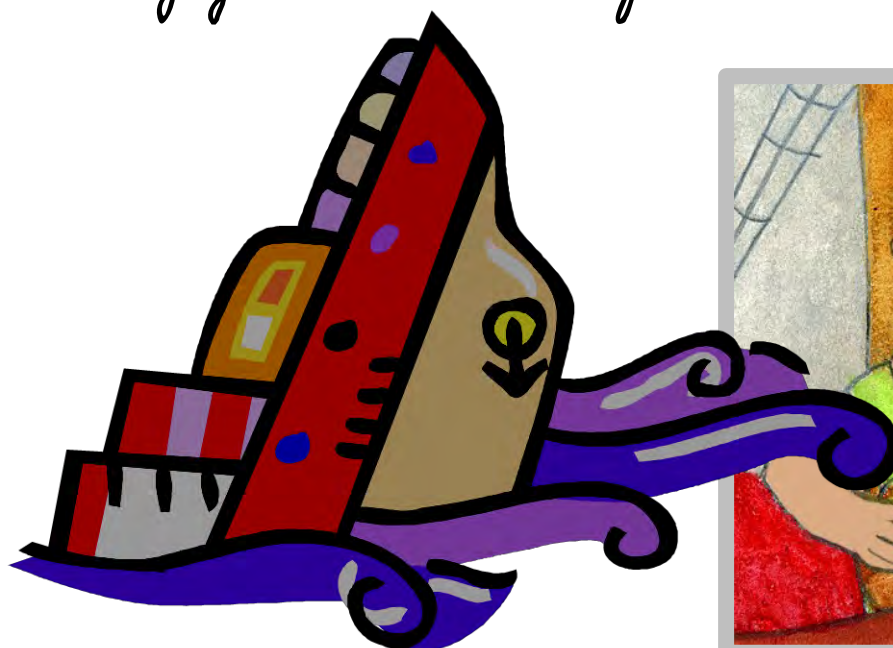
miste skinka på!

Mann med skylapper, beskåret: Autorenkollektiv - CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=7056101>

Flei, skipper, se skiltet her!
Kan du skimte skiva i skyggen der?
Uann skyller mot skifer, ja,
skipbrudd kan bli din skyld da!
Skift retning fort!
Få skikk på skipet! Skynd deg bort!
La skøyta skyte fart, så er det gjort!
Skipper, har du skylapp nå?
Du skeier ut! Det skingrer så!
Nei, denne skitne skyssen
kan jeg miste skinka på!

Herman Löwenstam, Wikimedia

Lydia Madeleine Popkema

Oppgave 14: Fyll inn det som mangler i sk-verset, uten å se etter teksten.

Hei, _____, se _____ et
her! Kan du _____
i _____ der?

Vann _____ mot
_____,

ja, _____brudd kan bli din

_____ da! _____

retning fort! Få _____ på

_____! _____ deg

bort! La _____

fart, så er det gjort! _____er,

har du _____lapp nå? Du _____

ut! Det _____ så! Nei, denne

_____ en

Wilfredo, Wikimedia

kan jeg miste _____ på!

Oppgave 15: Del sangteksten i ord med loddrette linjer.

HEI|SKIPPER|SESKILTETHERKAN
DUSKIMTESKIVAISKYGGENDER?
VANNSKYLLERMOTSKIFER
JASKIPBRUDDKANBLIDINSKYLDDA
SKIFTRETNINGFORTFÅSKIKKPÅ
SKIPETSKYNDDEGBORTLASKØYTA
SKYTEFARTSÅERDETGJORT
SKIPPERHARDUSKYLAPPNÅ?
DUSKEIERUTDETSKINGRERSÅ
NEIDENNESKITNESKYSSSEN
KANJEGMISTESKINKAPÅ!

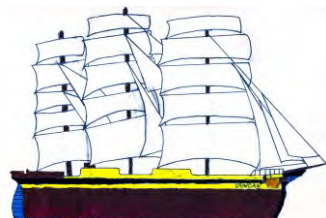
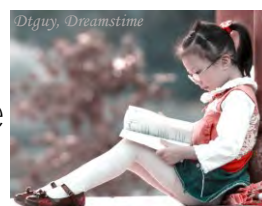
Oppgave 16a: Les rim med f/s-j-lyd med sybolet SK.

Røyte = miste hårene i pelsen. Tidtrøyte = tidsfordriv = aktivitet som får tida til å gå fort

Per rimer: skøyte – fløyte – røyte – brøyte – sprøyte – tidtrøyte

Jorun Skylstad rimer: skyen – byen – menyen – paraplyen

Jan Skeistrand rimer: skipene – vipene – ripene – stripene – snipene – pipene

v: Andreas Karstad, 6. og 4. kl. Midten oppe: von Wright Brothers, Rawpixel.com Nede: Øyvind Johannes Karstad 4.kl. li: John James Audubon, Rawpixel.com

Knut Skyberg rimer: skeive – sveive – keive – veive – Kleive

Ari Skei rimer: skyte – nyte – bryte – skryte – flyte – snyte – myte – gryte – tyte

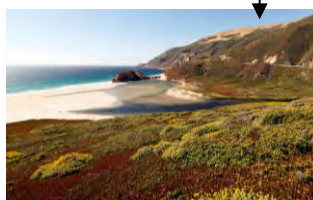
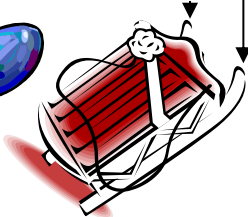
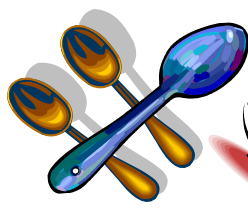
Photomaniac, Dreamstime.com

Yvonne Youmbi - CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=76772299>

Jens Skikkelstad rimer: skiene – hiene – biene – liene – riene – stiene – riene

Albert rimer: skeiene – meiene – deigene – heiene – seiene – veiene – skreiene

Carol H. Highsmith, Rawpixel.com

Edward Donovan, Rawpixel.com

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit E har æ-lyd. Skybert er fantasivennen til Albert Åberg.

Oppgave 16b: Les rim med f/s-j-lyd med sy symbolet SK.

Ole Skillingstad rimer: skysse – kysse – drysse – bysse – krysse – dysse ned

Jon Skilbrei: skisse – tisse – lisse – disse – hisse – nisse – klisse – visse

Janne Skipenes rimer: snylte – skylte – fylte – sylte – stylte – forgylte – skyldte

Reinhold Möller, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=69403306>. Beskjæret. Williamazango - CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=77261682>

Ser du de små insektene på ryggen til humlen? De kalles snyltedydyr. De setter seg fast på humlen og lever av blodete til humlen. Dete fins mange slags snyltedydyr. Snyltevepsen legger eggene sine oppå eller inni andre larver, for eksempel maurlarver. Snyltevepslarvene spiser opp vertslarven til bare skallete er igjen.

Ordete skylde med stum D kommer av å skylde noe man har lånt, og som man må betale tilbake.

Ordete skylte kommer av å skylle noe i vann, så dete blir reint.

Bengt Skybakk rimer: skinner – pinner – grinder – minner – finner – vinner

Kristi Skeie rimer: skitten – nitten – splitten – dritten – titten – midten – fallitten

Ida Skyrud rimer: skipper – slipper – tripper – vipper – tipper – snipper – klipper

Skybert rimer: skytter – nytter – nytter – lytter – bytter – spytter – flytter – dytter

U. S. Government, Rawpixel.com, CC0 editorial use

Øyvind Martinsen
© Fokus

Rawpixel.com, CC0

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit G har j-lyd. Skybert er fantasivennen til Albert Åberg.

Oppgave 17: Les enkle ord med sj og symboler fra andre fokus.

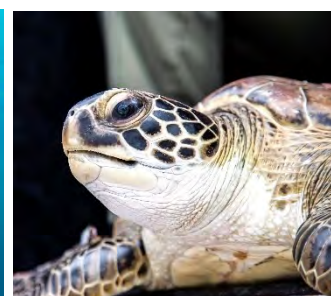
1	2	3	4
skipper kino tjue kjøre forlot øy mors skilt kjøtt barn kirurg sjimpanse fei skimte tjor nordlys tang kjekk tanke kineserne skjelett skive kjempe kjele ting tørst blank kjenne tøy	keivhendt sløv skygge kart sjelden tjære gang skjul kikke størst sliten kjælen skylle feire bikkje mai bort sjiraff tjore fast sang skifer fordele kilo gardin kjøkken bøy tenke skjerf skip	fars kjerring kiosk tjene hei slegge pai sjenert tjeld skyld banken ferdig skjegg sjåfør keitet kjære skifte mjau lært lang kjole tjern farlig sjekke skikk irsk kyndig kjede skilpadde	skjegg planke sau skip kjevle kiste seng fornøyd onkel tjent skjørt skøyte kjeve sløv kirke først sjakk slakter kjekt skyte tjuv ferdig kime røy skau sorten tjueto sju sky

Carol M. Highsmith, Rawpixel.com

Carol M. Highsmith, Rawpixel.com

NASA, Rawpixel.com

Strek under stum bokstav = minus lyd. Feit o har å-lyd, feit e har æ-lyd.

Oppgave 18a: Del rimramsene i ord med loddrette linjer.

Jorun|rimer|skyenbyenparaplyenmenyenkjøttsjyen
JanSkeirimerskipperslippertrippervippertipperklipper
ÅgeSkeimerimerskøyterbrøyterfløyterrøytersprøyter

Ingrid Bjørnerheim Hynne februar 2020 © 2020, gjengitt med tillatelse.

LivSkeirimerskienehienebienelienerienestienetidene
AnneSkeistadrimerskeivesveivekeiveveiveKleive
JoSkybergrimersledeglederenedekledekjedelede

Hendrick Avercamp (1608). Original fra Rijksmuseum. Rawpixel.com

Strek under stum bokstav = minus lyd.

Ekstraoppgave 1: Lag sammensatte ord med sk.

skygge	reis
sol	løp
skinne	skøyte
ski	sko
skyts	padde
skil	skjet
over	teater
rulle	skyting
skøyte	engel
fiske	skinn
dyre	bane
skip	brudd
hunde	slede
	lue
	skinn
	gang
	skøyte

Fiskeskøyte: Andreas Karstad, 11 år

SKIP

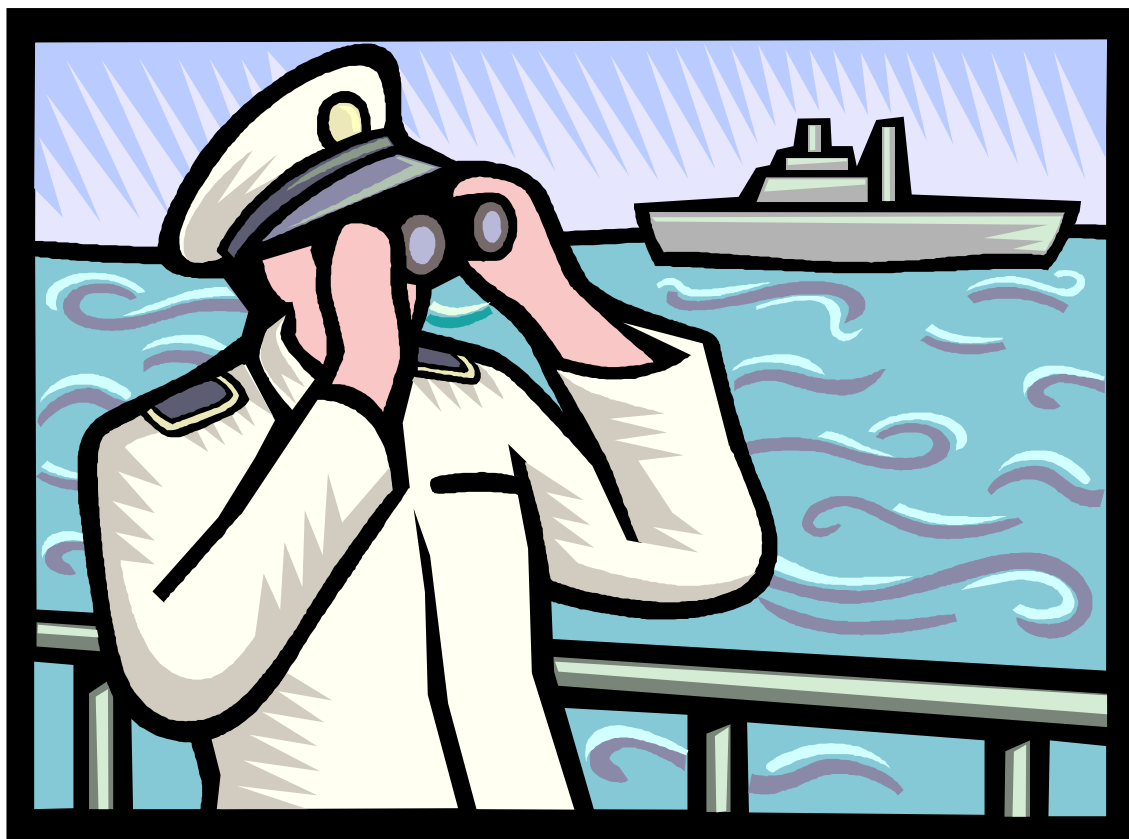

Andreas Karstad, 4. og 6. kl.

Ekstraoppgave 2: Bøy substantivene i f-lyd med sk-verset.

Ubestemt form entall (en, ei, et)	Bestemt form entall (den, det)	Ubestemt form flertall (flere)	Bestemt form flertall (de)
skipper			
	skiltet		
	skiva		
	skyggen		
vann		-----	-----
skifer		-----	-----
skipbrudd			
skyld		-----	-----
retning			
skikk			
	skipet		
	skøyta		
fart			
skylapp			
	skyssen		
	skinka		

Kan skipperen skimte det farlige skjæret med skiferstein gjennom kikkerten?

Ekstraoppgave 3: Bøy verbene i f-lyd med sk-verset.

Å skje	Det skjer nå	Det skjedde	Det har skjedd	Det hadde skjedd
<i>Infinitiv</i>	<i>Presens</i>	<i>Preteritum</i>	<i>Perfektum</i>	<i>Preteritum perfektum</i>
Se				
skimte				
	skyller			
	kan			
bli				
skifte				
få				
skynde (seg)				
skyte				
	har			
	skeier ut			
	skingrer			
	kan			
miste				

Skimte = se så vidt i det fjerne eller i mørket

Ekstraoppg. 4: Les vanskeligere f-ord med sk og ord fra andre fokus. Pass på å skille mellom skj/sj/sk og kj/tj/k. Husk at de er ulike lyder!

1	2	3	4
kirurgi	tjærebre	tjeldene	sløvhet
tjuefem	gangfelt	blinkende	kirkegang
kjørende	vedskjul	ferdiglagd	førstemann
forleden	kikhoste	skjeggete	sjakkspill
øyenbryn	størsteparten	bussjåfør	slaktebutikk
morsom	slitenhet	keitethet	kjekkassen
kjøttfarse	kjæledegge	kjæresten	tjuvlåne
barndom	bursdagsfeiring	mjauing	ferdiglaget
kirurgene	lausbikkje	lortete	kløkkekiming
sjimpanser	maiblomst	langkost	røykvarsler
feiekost	bortover	kjolestoff	slafsing
tjoring	sjiraffhals	skogstjern	nabokirke
nordlysnatt	tjueåttende	farligste	børseløp
tangklase	sangkor	innsjekking	utsjekking
kjekkass	hardangersøm	nordirsk	griseslakt
tankegang	kildesortering	kyndighet	kjøretillatelse
kinesisk	gardinstang	sykkelkjede	tjuvtitte
beskjeden	kjøkkentrapp	havørn	fördelen
kjempeflott	bøyning	nisseskjegg	hvetekimer
kjeledress	tenkepause	plankekjøring	svovelrøyk
tunghørt	ullskjerf	fortauskant	granskau
forstyrrelse	farsdag	trekjevle	sortmalt
blankpusset	kjerringråd	skattekiste	tjuvstart
kjennskap	kioskvindu	sengetøy	sjumilsstøvler
tøyramse	tjueseks	barnåler	kinamat
keivhendte	heisekran	filleonkel	slipstvang
slavedriver	storslegga	tjuesju	hankjønn
kartbok	paiformen	underskjørt	bjelleklang
brosjyre	sjenerthet	overkjeven	skoleflink

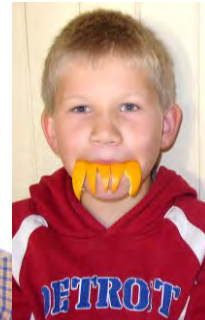
Til pedagogen: Ramsene kan leses på skolen eller hjemme, som repetert lesing. Man kan ha ei ramse per dag. De kan også benyttes sammen med bokstav-/bokstavgruppekort, for å holde ved like de fenomenene man har øvd på tidligere. Ved undervisning individuelt og i grupper, kan lærer diktere fra ramsene, og elevene skriver ordene med bokstavkort. I hel klasse med stasjonsundervisning, kan barna på bokstaveskestasjonen diktere hverandre ord to og to eller tre og tre. Etter for eksempel fem ord bytter man rolle, så alle får skrevet. Eleven som dikterer, farger ordet han har diktert, med lys farge. Slik vet gruppa hvor langt de er kommet til neste økt.

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD, FEIT O HAR Å-LYD, FEIT U HAR O-LYD, FEIT G HAR K-LYD.

Ekstraoppg. 5: Les ord, hvilken lyd, f eller s+k? Skriv f eller sk i rutene til høyre.

1	f/sk	2	f/sk	3	f/sk	4	f/sk
skole		skåne		skynde		skitten	
ski		skred		skolen		skala	
skur		skeis		skrekk		skrent	
skal		skøyte		skylle		skyet	
skyte		skrift		skilling		skudd	
skive		skvette		skatt		skyld	
skar		skimte		skildre		skilsmisse	
ske		skyer		skog		skrell	
sky		skade		skitt		skaper	
skai		skilt		skøytene		skøytene	
skei		skygge		skammel		skål	
skule		skarp		skåret		skissere	
skave		skrense		skillingen		skuffet	
skye		skikkelse		skilpadde		skrape	
skår		skaffe		sken		skalle	
skyss		skratte		skeive		skyldner	
skinn		skulle		skam		skave	
skatt		skøyter		skår		skinnet	
skip		skipet		skytter		skipper	
skam		skinner		skift		skrelle	
skikk		skape		skuls		skisse	
skade		skummel		skurk		skremsel	
skaft		skille		skimmer		skikk	
skifer		skvær		skingre		skam	
skyen		skikken		skredder		skikkelig	
skute		skramme		skremme		skrot	
skeiv		skulder		skinne		skill	
skifte		skyldig		skyndte		skylde på	
skalk		skygge		skap		skalldyr	

**NB: Ordene SKØYE (tulle) og SKØYER uttales «s-k» foran «øy»!!!
Er du en skøyer? Har du noen gang gjort en skøyerstrek?**

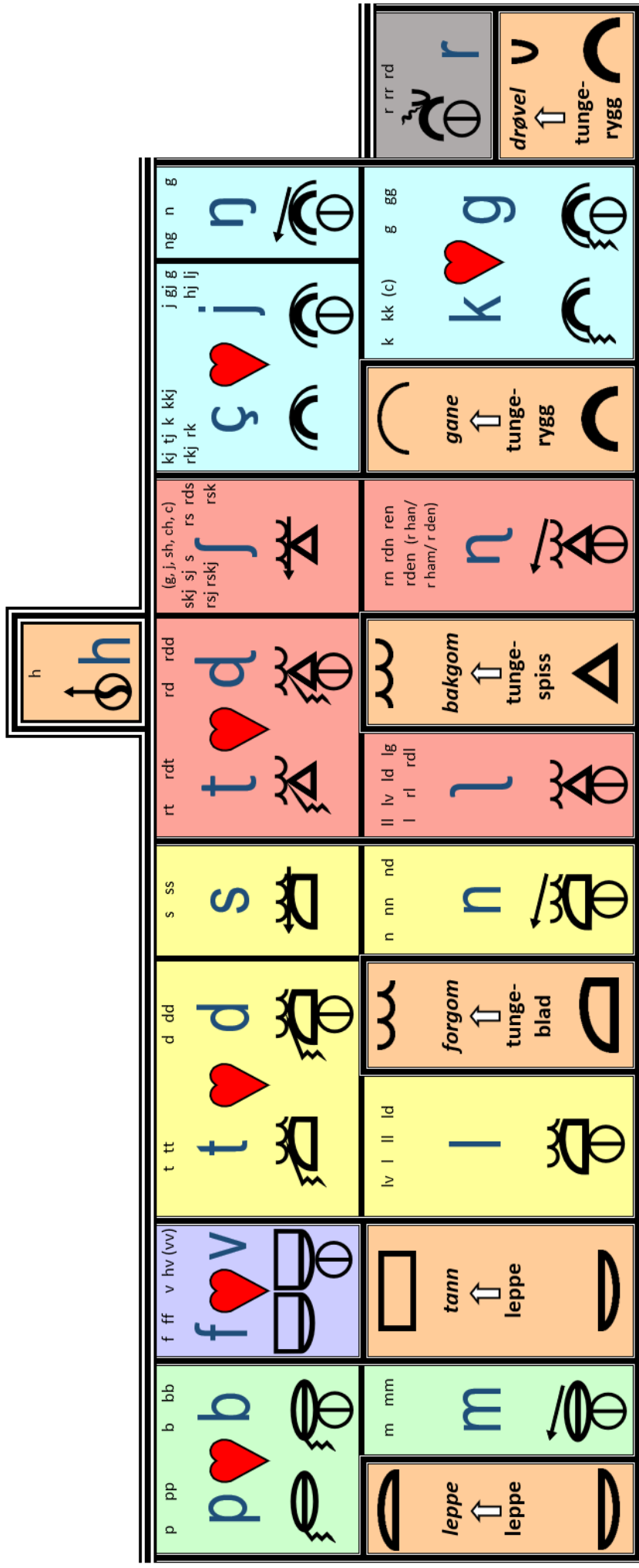

STREK UNDER STUM BOKSTAV = MINUS LYD

Nedenfor: Vladimir Mucibabic, Dreamstime

Toril Karstad

Språklydhus på oslomål inkludert skarre-r og bokstavløse lyder

Vokaler: a e¹ e² e e^{ed} e^{ed} i i id ig o o u od u y æ æ e ø ø å å o

Diftonger: ei ei eg eig au au aug aud au eu øy øg øi ai ai ay aj åi åi oy oi oi

Fokus © Toril Karstad Kreativ Læring

Hjerte symboliserer stemt/ustemt-par. Døra angir artikulasjonssted, der nedre artikulatur er aktiv og derfor nevnes først (leppe mot tann). Bokstaver og bokstavgrupper i liten skrift forteller om språklydens skrivemåter, der stumme bokstaver regnes som del av grafemet.